

EN SOĞUK OYUN

KIRMIZI VE MAVİ, SİYAH VE BEYAZ GİBİ!

Mavikale'nin bu sayısında, Soğuk Savaş atmosferinde, dünyanın zirvesinde oynanan bir satranç maçını canlandıran bir filmi tanıtacağım: En Soğuk Oyun

FİLMİN KÜNYESİ

Türkçe adı	En Soğuk Oyun
Orijinal adı	The Coldest Game
İngilizce adı	The Coldest Game
Yönetmen	Lukasz Kosmicki
Yapım yılı	2019
Yapımcı ülke	Polonya, ABD
Orijinal dil	İngilizce, Rusça
Süresi	102 dakika
Eserin yazarı	Lukasz Kosmicki, Marcel Sawicki
Oyuncular	Bill Pullman, Lotte Verbeek, James Bloor, Robert Wiekiewicz, Aleksey Serebryakov, Corey Johnson, Nicholas Farrell, Evgeniy Sidikhin, Cezary Kosinski, Aleksandr Lobanov, Wojciech Meczaldowski, Magdalena Boczar-ska, Andy Beckwith, John Benfield, Ludwik Borkowski
IMDB Puanı	6.2

Prof. Dr. Ergin Çiftçi

Sporcu

erginciftci@gmail.com

Perde son derece tanıdık gelen bir Soğuk Savaş atmosferine açılır: “1960’ların başında, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği ilişkileri Soğuk Savaş tarihindeki en kötü noktasına gelmişti. Küba Devrimi’nden sonra Sovyet birlikleri Florida’dan sadece 160 kilometre uzaktaydı. Ekim 1962’de, Başkan Kennedy Küba’da inşa edilen silolar ve Sovyet askeri aktivite artışı hakkında bilgilendirildi. Bu bir savaş hazırlığına benziyordu; küresel bir savaş, küresel bir nükleer savaş!”

Sonra filmin başrol oyuncusunu görürüz; çoğunluğu beyazlamış saçları ve sakallarıyla, altmışlarında bir erkek, izleyicilerin alkışları arasında bir sahneye doğru yürür, üstünde bir satranç tahtası duran bir masanın karşı tarafında rakibi onu beklemektedir. Büyük bir duvar panosunda tahtadaki konum

dizilidir. Adamın tarafında bir Amerika Birleşik Devletleri, karşısında ise bir Sovyetler Birliği bayrağı asılıdır. Adam masasına oturur, beyaz taşlarla oynadığı anlaşılır, saati çalışmaktadır, ama hamle yapmadığını, aklının çok farklı yerlerde olduğunu hissettirir. Sol avucundaki kan lekesini saklamaya çalışır! Kimdir bu adam? Maça ara verildiğinde neler gelmiştir başına? Belki de en önemlisi, nasıl bir belaya bulaşmıştır?

Kamera bizi 7 gün öncesine götürür. Aynı adamı New York'ta daha özensiz giyinmiş ve bakımsız bir halde görürüz. Amerikan televizyonlarının da tek gündemi, gittikçe yaklaşan sıcak çatışma gibi görünmektedir: "Artık Sovyetler Birliği'nin tüm Amerikalıları nükleer silahlarla tehdit etmeye karar verdiğini biliyoruz. Bu gücü sağlayan ana silah sistemleri nükleer tahrikli ve süpersonik bombardıman uçakları gibi görünüyor. Saldırgan mümkün olduğunca ilerleyip, işi savaşın eşiğine kadar getirdi. Kennedy, Küba'nın kaybının sorumluluğunu yönetimlerinin üstlenmesi gerektiğini söyledi. Küba'nın özgür halkı, özgür olmak isteyen insanlar desteklenecek ve özgürlüklerini kazanacaklar!"

Televizyon, Amerikan-Sovyet geriliminin doruğa çıktığı bu anlara rastlayan ilginç bir karşılaşmayı da haber verir: Büyükusta John Konigsberg ile ondan daha genç Sovyet rakibi Büyükusta Gavrylov arasında oynanacak olan yüzyılın satranç maçı planlandığı gibi gerçekleştirilecektir. Amerikan Satranç Federasyonu Başkanı turnuva tarihinin değişmediğini, iki tarafın da maçı Polonya'nın Varşova kentinde yapmayı kabul ettiğini duyurur.

Kahramanımız da müdavimlerinin kulak kesildiği bu haberleri duyanlar arasındadır. Ama kâğıt oynanan bir masadadır ve bir hafta sonra hamle yapacak olan kendisi değilmiş, satrançla hiç ilgisi yokmuş gibi görünmektedir. Oyun arkadaşlarından biri bu haberlerden sıkılmıştır: "Son iki gündür bahsettikleri tek şey Konigsberg ve o Rus. Sözde bu komünistleri dize getirecekmiş!" O yine satrançla hiç ilgisi yokmuş gibi Çar denen Rus bombasından söz açar, patlatıldığında oluşan mantar bulutunun 65 kilometre yüksekliğinde olduğunu, böyle büyük bir bombanın Manhattan'ı iki saniye içinde yok edebileceğini söyler. Diğerlerini dehşete düşüren bu konuşmanın ardından oyunu kazandığını gösteren kartlarını da açar. Bar sahibi bu sonuçtan hoşnut görünmektedir, önümüzdeki bir oyunda nasıl oynayacağı konusunda ona taktik verir, ilk iki turda kaybedecek ama sonra mucizevi şekilde geri kazanacaktır. Buradan kahramanımızın yeteneğini bazı küçük dolaplar çevirerek harcayan, bir alkolik olduğu sonucunu çıkartırız. Tam bu sırada yanında beliren kadın kahramanımızın gözümüzde yeniden itibar kazanmasını sağlayacaktır: "Profesör Mansky? Şu Rus ile Konigsberg arasındaki satranç maçını duyunca, bugün aklıma geldiniz, Konigsberg ile oynadığınızı hatırladım. Herkes size hayrandı, sizin öğrencinizdim." Adını nihayet öğrendiğimiz kahramanımız, sanki çok uzak bir geçmişi hatırlar gibi gülümser: "Uzun zaman önceydi..." Kadın doğru kişiyi bulduğundan artık emin olmanın güveniyle konuşur: "Profesör size bir teklifim var..." Profesör Mansky, sanki önemli bir işi varmış ve hemen onu bitirip geri gelecekmiş gibi, kibarca izin isteyerek kadının yanından ayrılır ve sokağa çıkar. Bu teklifle ilgilenmediği, hatta bir tehlike sezdiği için ortamı hızla terk etmeye çalıştığı anlaşılır. Ancak onun bu hamlesini önceden görmüş gibi hemen peşinden gelen iki adam tarafından zorla bir arabaya bindirilir. Profesör Mansky'nin son hatırladığı, onu kaçıranlar tarafından bazı işneler yapılarak uyutulduğudur.

En Soğuk Oyun filminin afişi.

Ajan White, Profesör Mansky ve Ajan Stone.

Kamera bizi açılış sahnesinin 5 gün öncesine götürür. Profesör Mansky, uçağa bindirilerek uzun bir yolculuğa çıkarılmış, nihayet kaçırılanların istediği yere getirilmiştir. Onu barda tanıyan kadın yeni mekânın en yetkili kişisi olduğu izlenimini veren bir adama, onun yarım saat önce güvenli odada uyandığını, nereye getirildiğini bilmediğini söyler. Yetkili Adam, elinde Profesör Mansky'nin gençlik fotoğrafının iliştiirildiği istihbarat dosyasına göz atar. Onun Princeton'da matematik dersi verdiğini ama oradaki Nobel ödüllü birini yumrukladığı için üniversiteden kovulduğunu öğrenir. Kadın, bu olumsuz sicile karşın Profesör Mansky'nin satrançta bir dâhi olduğunu ve Königsberg'i iki kez yendiğini hatırlatır. Yetkili ikna olmamıştır, bu galibiyetlerin üstünden 20 yıl geçtiğini belirtme ihtiyacı duyar, uzun koridor boyunca yürüyüp Profesör Mansky'nin tutulduğu odaya gelince de hayal kırıldığına uğrar: "Bizim için Soğuk Savaş'ı kazanacak adam bu mu?"

Odanın ortasında, Profesör Mansky'nin hapsedildiği büyük bir cam küp vardır. Yetkili adam, kadın ve henüz konuşmayan üçüncü ajan cam odaya girerler. Aralarındaki konuşmalardan kalın bıyıklı yetkili adamın Ajan Novak, güzel kadının Ajan Stone ve liseyi yeni bitirmiş kadar genç görünen üçüncünün Ajan White olduğunu öğreniriz.

Profesör Mansky, dokuz yıl ders verdiğini ama hiç kız öğrencisi olmadığını söyleyerek kendisine kurulan tuzağı şaşırtıcı şekilde erken fark etmesinin sırrını açıklar.

Ajan White, Profesör Mansky'ye buraya çok gizli bir görev için getirildiğini anlatmaya çalışır ama devam yolunu görme sırası Profesör Mansky'nindir: "Dâhice bir plan buldunuz değil mi? Bana Königsberg gibi davranmam gerektiğini söyleyeceksiniz. Ya da çay kaşığı veya başka bir şeyle, Mors alfabesi kullanarak, farklı hamle yapması için mesaj göndermemi isteyeceksiniz. Ve bunların hepsi Dışişleri Bakanlığı ve Birleşik Devletler Başkanı adına ses yalıtımlı bir kutuda oluyor. Bilginize, ilgilenmiyorum!"

Ajan Stone, Profesör Mansky'yi yine takdir eder: "Bu etkileyici, hepsi doğru ama dahası da var; Königsberg birkaç gün önce inme geçirdi... O öldü ve kimsenin bundan haberi yok! Kurallardaki bir boşluk, onu başka bir oyuncuyla değiştirmemize izin veriyor. Ruslar ya bunu kabul edecekler ya da yenilmiş sayılacaklar. Bir B planı yok, bir vatansever olmanıza ihtiyacımız var."

Bu kadarını Profesör Mansky bile tahmin edememiştir. Artık evinden çok uzakta, ABD'nin Varşova Büyükelçiliği'nde olduğunu öğrenir. Buradaki en yetkili kişi olan Ajan Novak, Ajan Stone ve

Ajan White ile birlikte satranç maçından çok Küba'ya yaklaşan Sovyet gemileri konusunda endişe ediyor gibi görünmektedir. Gemilerin Küba'ya ulaşmasına yalnızca dört gün kalmıştır. Ajan Novak, Königsberg'in otopsisine göre vücudunda risin adlı maddenin izinin bulunduğunu, bunun Sovyetlerin kullandığı türden bir zehir olduğunu söyler. Ajan White ise, Königsberg'in zehirlenmesinin ve kendilerinin burada bulunmalarının gerçek nedeninin Sovyetler tarafından bilindiği, dolayısıyla Washington'da Sovyetler adına çalışan bir köstebek olduğu anlamına geldiğini söyler. Ancak bu üç ajanın da güvenlik nedeniyle, birbirlerinin görevlerini tam olarak bilmedikleri, buradaki kendileri için çalışan John Gift kod adlı köstebekleriyle temasın Ajan White tarafından yapılacağını, kendisinin onu kollayacağını, Ajan Novak'ın da ikisini korumakla yükümlü olduğunu hatırlatır.

Teması gerçekleştirecek olan Ajan White rahat görünmektedir, Mansky ilk üç maçı kaybetse bile bunun kendilerine casusları John Gift ile temasa geçmek için beş günlük bir süre sağlayacağını hesaplamıştır.

Sovyetlerle karşılaşma için elçilikten ayrılmadan önce beklenmedik bir gelişme yaşanır. Kazanması isteniyorsa dinlenmesine izin verilmesini talep eden ve kendisini odasına kilitleyen Profesör Mansky'den haber alınamaz. Kapısı kırılarak içeri girilen odada, Profesör Mansky'yi yerde uzanmış gören ajanların aklına ilk gelen onun da yerine geçeceği kişi gibi zehirlenmiş olduğudur. Neyse ki gerçek kısa sürede ortaya çıkar: Profesör Mansky zilzurna sarhoştur!

Kendine getirilen Profesör Mansky, Josef Stalin'in Polonya halkına armağan ettiği Kültür ve Bilim Sarayı'na görülür. Ekip bundan sonra birkaç gün kentin bu görkemli binasında konaklayacaktır. Maçı izlemek isteyen heyecanlı bir Polonyalı kalabalık maçın yapılacağı salonu doldurmuştur. Yerel halk dansları gösterisinden sonra sunucu sahneye ilk olarak SSCB'yi temsil eden Yuri Siergeyevich Gavrylov'u davet eder. Son derece heyecanlı görünen, iri yapılı, saçları tepeden dökülmüş oyuncu, kahraman Varşova şehrinde oynanacak bu satranç karşılaşmasının milletler arasında barış ve dostluğun sürmesine yardımcı olmasını dileyen kısa bir konuşma yapar.

Bu arada Sovyet Satranç Komitesi, Amerikalıların yedek oyuncusunu kabul ettiklerini bildirmiştir.

Sunucu, salonda şaşkınlık yaratacak olan, eline az önce ulaşan Amerikan delegasyonunun açıklamasını okur: "Üzülerek bildiririz ki ABD temsilcisi Büyükusta Königsberg vefat etti. Uluslararası Satranç Federasyonu yönetmeliğinde orijinal yarışmacıyı onaylı bir yarışmada yenen son oyuncu olması şartıyla her iki tarafın da değişiklik yapma hakkı var. Büyükusta Königsberg 17 yıl önce Profesör Joshua Mansky tarafından mağlup edilmişti."

Sunucu, Profesör Mansky sahneye çıkarken herkesi Königsberg anısına saygı duruşuna davet eder. Ardından, Sovyet delegasyonu değişiklik kararını protesto etmediği için, yarın başlayacak olan turnuvanın sembolik ilk hamlesinin yapılması için maçın yapılacağı satranç masasını sahneye getirtir. Bir taraftan da maçın kurallarını ilan eder: "Beş karşılaşma olacak, kazanılan her oyun bir puan değerinde, beraberlikte her oyuncu yarım puan alacak. Üç puana ilk ulaşan oyuncu yarışmadan galip olarak ayrılacak!" Bu sırada satranç tahtasının başına gelen Profesör Mansky rakibine elini uzatsa da eli havada kalır. Beyaz taşları alan Gavrylov maçın ilk hamlesini şahının önündeki piyonu iki kare ilerleterek yapar. Şimdi sıra Profesör Mansky'dedir ancak hiç beklenmedik bir şey olur. Profesör Mansky hiçbir hamle yapmaz, sanki ne hamle yapacağını bilmemektedir! Oysa tahtayı onun gözünden gösteren kamera yanıt olarak hızlı biçimde pek çok devam yolunun aklından akıp gittiğini gösterir bize. Hamlesini yapmadan sahneyi terk eden Profesör Mansky'nin ardından salonu dolduran basın mensupları da dışarı çıkıp telefonlara akın ederek merkezlerine haberlerini geçerler: "Dünya Şampiyonası'ndan daha önemli kabul edilen maçta dramatik bir olay!" "On üç yaşında başlayan üstün zekâlı çocuk..." "Yine de Gavrylov Amerikalıların aldatıcı taktiklerinden tahrike kapılmadı!"

Profesör Mansky'nin durumunu değerlendiren doktor, serum takarken Profesör Mansky'nin temizleme alkolünü kaparak içtiğini, böylece sakinleştiğini ve odaklanabildiğini anlatır. Ona göre Profesör Mansky'nin beyin hücreleri arasındaki iletişimi bir miktar kesmek için psikoaktif maddelere ihtiyacı vardı. Alkol onun beyin aktivitesini yavaşlatarak nispeten normal bir insan seviyesine getirmektedir.

Kültür ve Bilim Sarayı'nın yöneticisi Alfred, oldukça neşeli, misafirperver bir adamdır. Profesör Mansky ile de iyi dost olurlar. Sovyet tarafı bu du-

Amerikalı ve Sovyet satranç ustaları arasında yapılan maçın ortamı.

rumdan hoşlanmasa da her ikisi de alkolden keyif alan iki adam fırsat buldukça görüşmeye başlar.

Profesör Mansky, hamlesini yapamamasını “Ne oldu, gerçekten bilmiyorum. O hamlesini yaptı, yaklaşık 8.900 yanıt düşündüm! Son zamanlarda çok fazla oynamamıştım. Rousseau veya İki At Savunması’na gidebilir, aralarındaki farkı biliyor musunuz? Hiç yok ve bu beni endişelendiriyor!”

Ertesi sabah uyanan Profesör Mansky, dehşete düşer, uyuyakalmış ve maça geç kalmıştır! Telaşla kalkar ve Ajan Stone’un odasına gider. Ajan Stone, şaşkınlık içinde, gördüğü saatin gündüz değil akşam saati olduğunu söyler. Yani maç zamanı çoktan geçmiştir! Profesör Mansky, dehşet içinde maça ne olduğunu sorar. Aldığı yanıt şaşırtıcıdır: “Profesör kazandınız!”

Ajan Stone, maçın nasıl geçtiğini hatırlatmaya çalışır: “İnanılmazdı, buna “klasik nakavt” diyorlardı, Gavrylov 32 hamleden sonra pes etti... En başında Gavrylov’un fili için bir atı feda ettiniz.”

Profesör Mansky, yavaş yavaş hatırlamaya başlamıştır: “Ve sonra onun atı için filimi feda ettim...”

Ajan Stone onu doğrular biçimde devam eder: “Ve sonra onun vezirini aldınız, hemen o da sizinkini aldı.”

Profesör Mansky, gerçekten hatırlamaya başlamıştır: “Ben atımı feda ettim ve Gavrylov da diğer

filini feda etti ve her ikimiz de bir kaleyle kaldık.”

Ajan Stone her şeyin aydınlandığına emin olmuştur: “Hatırlıyorsunuz.”

Ancak Profesör Mansky, “Pek sayılmaz” deyince hatırlatmayı sürdürür: “Kaleyi ve diğer fili de feda ettiniz. Onun hamlelerine karşı savunmasızdınız, hiçbir taşına saldırmadınız, herkes delirdiğinizi düşündü... Sonra bir hamle yaptınız ve hepsi anlam kazandı! İnanılmazdı. Herkes çığlık attı (Di-yagram 1-3)”

Açılış sahnesinden 3 gün önce, Kültür ve Bilim Sarayı’nda üstlenmiş olan KGB ajanlarının da boş durmadığını, bir taraftan Amerikalılara kendi içlerindeki casus tarafından doğru bilginin ulaşmasını engellemeye, bu casusu tespit etmeye ve mümkünse asrın satranç maçını da ülkelerinin kazanmasını sağlamaya çabaladıklarını görürüz. Bu ekibin başındaki Tümgeneral Krutov, ilk maçta yaşadığı yenilgiden dolayı neredeyse çökmüş olan Gavrylov’u yapmacık da olsa teselli etmeye çalışır. Bu yenilginin kazanacağı zaferi daha da anlamlı kıldığını, Komünist Parti’nin arkasında olduğunu ve ona daima yardımcı olacağını söyler. Profesör Mansky’nin sarhoş olmasına karşın böyle bir performans göstermesinden etkilenen Krutov, Amerikan delegasyonunun odalarına alkol verilmesini yasaklar. Bunun için bulduğu gerekçe de açıktır: “Sonra onları sarhoş edip kazandığımı-

Alfred, Profesör Mansky ile sıkı bir dostluk kuracaktır.

zı söyleyebilirler!”

Bu ambargo, Profesör Mansky tarafından, ertesi gün, Varşova Kraliyet Kaplıca Sarayı’nda verilen kokteylde delinir. Bu sırada, Ajan White, aynı mekâna gelen Tümgeneral Krutov’un bu operasyonda ne kadar önemli bir figür olduğunu vurgular. Bu bilgiyi bu kadar geç vermesini de görevinin hiçbir detayını kimseye vermemesinin emredilmesine bağlar.

Ertesi gün, Sovyet gemileri Küba’ya iyice yaklaşmış ve gerilim daha da artmıştır. ABD, Doğu kıyısındaki tüm ordunun seferber olduğunu gizlemek için askeri manevralara başlamış, Varşova’daki büyükelçiliği tüm gizli evrakları yakarak tahliye hazırlanmıştır. Diğer taraftan Varşova Paktı da askerlerini alarma geçirmiştir. Sovyetler, Küba’ya hepsi radyoaktif kargo taşıyan 20’den fazla gemi göndermiş, ABD Donanması ise Rus konvoyunun geçemeyeceği bir bölge belirlemiştir.

Bütün bunlar olurken maçın ikinci oyunu da başlamıştır. Profesör Mansky, ilk maçta olduğu gibi yine geride gibi görünmektedir. Ancak oyun ilerlemesine karşın üstünlüğü ele geçiremediği, aksine sıkıntı içinde olduğu anlaşılır. Sanki onu rahatsız eden bir şey var gibidir. Kamera onun konsantrasyonunu bozan, yanlış hamleler yapmasına neden olanın seyirciler arasında hiç hareket etmeden, hatta gözlerini bile kırpmadan oturan ve bakışlarını Profesör Mansky’ye diken bir adam

olduğunu gösterir bize. Etkisi o kadar yoğundur ki Profesör Mansky, yenilgiyi kabul ettiğini gösterecek biçimde şahını devirir (Diyagram 4). Profesör Mansky’nin strateji değiştirmiş gibi tuhaf hamleler yaptığını fark eden ve mola sırasında yanına gidip durumu kontrol etmeye karar veren Amerikan heyetinin bu erken yenilgiden duydukları şaşkınlığı üstlerinden atması uzun sürmez: “Bu İsviçre’de de olmuştu, oyuncumuzu rahatsız etmek için hipnotizmacı tuttular!” Fark edildiğini anlayan hipnotizmacı seyircilerin oluşturduğu kalabalıktan faydalanarak kaçmaya çalışırken peşine düşen Ajan White, Ruslar tarafından durdurulur, eşinin hamile olduğu, dikkat etmezse bebeğini asla göremeyeceği ima edilir. Hipnotizmacı kaçmış, Ajan White karşı tarafın kendisi hakkında tahmininden çok daha fazla bilgiye sahip olduğu gerçeği ile yüzleşmiştir. Gerilim o kadar artmıştır ki iki taraf asansör beklerken karşılaşınca aralarında yumruklaşmaya kadar varan bir gerginlik yaşanır. Kavgayı ayıran Alfred, aralarında giderek daha sıkı bir dostluk gelişen Profesör Mansky’nin odasından gizli bir geçit yardımıyla çıkmasını sağlar. Alfred, kentin önemli yapılarının resmedildiği Varşova’yı haritada gösterirken Profesör Mansky onları satranç tahtasındaki d4, f6, c4, e5, e6, f3, c5, d5 ve b5 karelerine yerleştirilmiş satranç taşları gibi görünce bu konuma hangi açılış ile geldiğini de kolayca açıklar: Blumenfeld Gambiti!

Alfred, Profesör Mansky’nin “Kuzeyin Paris’i”

Profesör Mansky, fedalarına anlam katan piyon sürüşünü yapıyor.

olarak adlandırdığı Varşova'yı daha yakından tanıması için sokağa çıkartır. Bir Demirperde ülkesinde yaşamasına karşın onun Amerikalılar'a sempati duymasının altında, ülkesi Alman işgali altındayken nehrin öbür yakasında bekleyen Sovyetler'in kendilerini kurtarmaya gelmemeleri, katliama uğramalarını seyretmeleri olduğu anlaşılır. Alfred, halkın da Rus'u değil kendisini desteklediğini söyleyerek bu tutumun kendisine özgü olmadığını vurgular.

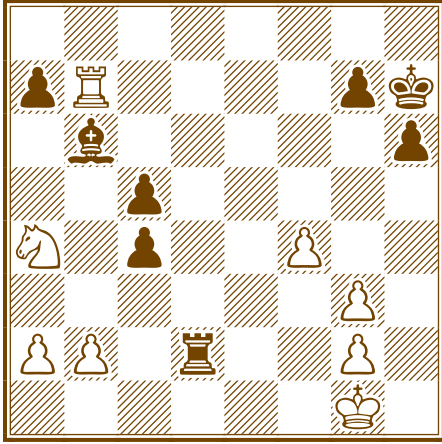
Ajan White, Sovyetler'in içindeki köstebekleri Gift'i tanıyan tek kişidir. Turnuva salonunda onu gördüğünü Ajan Stone ile paylaşır. Profesör Mansky'ye maç sırasında Gift'in Sovyet askeri üniforması giymiş olarak yaklaşabileceğini söyler. Onun güvenebileceği insanlar önceden tanıdığı Ajan White ve Profesör Mansky ile sınırlıdır. Bu kişinin kendisine önemli bir şey verebileceğini söyler. Adamın sağ elinin arkasında bir yara izi olması, Profesör Mansky'nin onu tanımasına yardımcı olabilecektir. Ajan White daha fazla bilgi veremeden aniden fenalaşır ve acı çekerek kısa sürede ölür. Bu beklemediği gelişme ile dehşete düşen Profesör Mansky'yi yatıştırmak Ajan Stone'a düşer. Durum o kadar kritiktir ki bu olay basından gizlenecek, maça çıkmak istemeyen Profesör Mansky ikna edilemeyince rahatsızlığı gözetilerek ABD elçiliğinde tıbbi gözlem altına alınacak ve o

gün oynanacak olan üçüncü maçın beraberlikle bittiği konusunda taraflar anlaşacaktır.

Konigsberg de aynı şekilde, Sovyetlerin kullandığı risin ile zehirlenerek ölmüştür. Üç hafta önce keşif ekibi Küba'da füzelerle dolu Sovyet silolarını keşfetmiş ama nükleer savaş başlıkları olup olmadığından emin olamamıştır. Ancak yolda olan gemilerde nükleer bombaları olduğu konusunda şüpheleri yoktur. Bu konvoyu geri çevirirlerse, Sovyetlerin Küba'da var olan bombalarıyla saldırmak isterlerse bunun sonuçları çok acı olacaktır. Bu sorunun cevabını onlara verebilecek olan tek kişi olan Ajan Gift aslında yüksek rütbeli bir Sovyet subayıdır. Aslında savaş başlıkları ile ilgili planları Moskova'daki Amerikan casuslarına vermeyi amaçlamış ancak bu planları suya düşmüştür. Gift, Varşova Paketi Konferansı için burada olacağı için Amerikalılar maçı diplomatik yolla Varşova'ya taşımıştır. Ajan White, Gift'le teması olan tek kişidir, O da hayatını kaybettiğine göre, Gift'in bir Sovyet casusu olmadığından emin olduğu ve Sovyet harekât planlarını içeren mikrofili güvenerek verebileceği tek insan olarak Profesör Mansky kalmıştır. Amerikan tarafı, Gift'e şifreli mesaj yollayacak, maçtan sonra Ruslar'ın düzenleyeceği parti sırasında mikrofili bir şampanya mantarı içinde Profesör Mansky'ye teslim etmesi istenecektir. Profesör Mansky, bunun ol-

FİLMDEN DİYAGRAMLAR

Diyagram 1

wKg1,Na4,Rb7,Pa2,b2,f4,g2,g3/bKh7,Bb6,Rd2,Pa7,c4,c5,-
g7,h6

Gavrylov - Profesör Joshua Mansky

Siyah hamlededir.

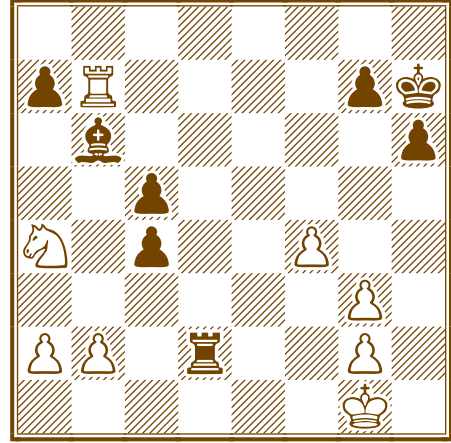
1...♖×b2!! 2.♘×b2 c3! 3.♗×b6 c4!! 4.♗b4 a5!!
0-1

Gavrylov burada oyunu terk eder. Buna rağmen Siyahın hisar oluşturarak direnme olanakları da vardır: 5.♘xc4 c2 6.♘xa5 c1♖+ 7.♙h2 ♖c5 8.♗b2 ♖xa5 9.g4 ♖e1 10.g3 h5 11.gxh5 ♙h6

ması için Gavrylov'un sonraki maçı kaybetmemesi, en azından berabere kalması gerektiğini söyler. Peki, berabere kalmayı başarabilecek midir?

Nihayet, kahramanımız Profesör Mansky'nin izleyicilere ilk kez görüldüğü o açılış güne geliriz: 22 Ekim 1962. Maçın dördüncü oyunu henüz başlamıştır. Profesör Mansky'nin aklı oyundan çok oyunu izleyenlerdedir. İzleyicilerden özellikle Sovyet subaylarına bakıp aralarından hangisinin Gift olduğunu anlamaya çalışıyor gibidir. Maça ara verilen 15 dakikalık mola zamanı sırasında bile aklı oyunda değildir. Oyunun gidişinden endişeye kapılarak, kendisine Vezir Gambiti'ni tekrar değerlendirip değerlendirmedeğini soran Amerikan Satranç Federasyonu Başkanı'ni bile umursamaz. Tek dayanağı olan alkole sığınmak için tuvalete gider. Orada, arkadaşı Alfred'in sakladığı içkiden yudumlayarak kendine gelmiştir ki yanı başında bir adam bulur! Avucunda bir şişe mantarı tutan ve sivil giyinmiş bu adam, zaman

Diyagram 2

wKg1,Na4,Rb7,Pa2,b2,f4,g2,g3/bKh7,Bb6,Rd2,Pa7,c4,c5,g7,h6

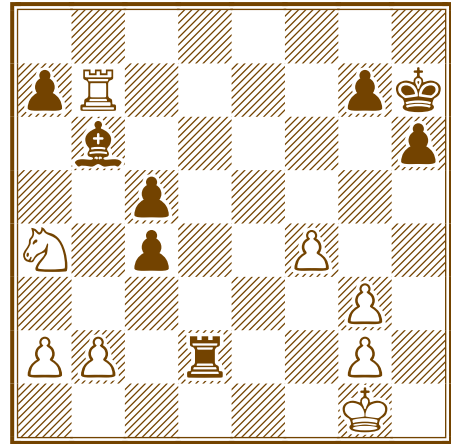
Gavrylov - Profesör Joshua Mansky

Siyah hamlededir.

1...♖×b2!! 32.♘×b2 c3! 33.♗×b6 c4!! 34.♗b4 a5
35.♘×c4 c2 0-1

Madrid'deki Kastilya Şampiyonası'nda (1933) Beyaz yenilgiyi erken kabul etmiştir.

Diyagram 3

wKg1,Na4,Rb7,Pa2,b2,f4,g2,g3/bKh7,Bb6,Rd2,Pa7,c4,c5,g7,h6

Tylkowski - Antoni Wojciechowski

Siyah hamlededir.

1...♖×b2!! 2.♘×b2 c3! 3.♗×b6 c4!! 4.♗b4 a5!!

Polonya'da Poznan Şehir Şampiyonası'nda (1931) oluşan bu konumda oyun şöyle sürmüştür: 5.♘xc4 c2 6.♘xa5 c1♖+ 7.♙h2 ♖c5 8.♗b2 ♖xa5 9.g4 ♖e1 10.g3 h5 11.gxh5 ♙h6 0-1

Gavrylov, maçın galibi olarak ilan ediliyor.

zaman Tümgeneral Krutov'un yanında gördüğümüz Sovyet subayıdır. Profesör Mansky, mantarı ondan alır almaz kendisini kontrol etmek için geldiği anlaşılan Ajan Stone belirir. Biraz olsun rahatlayan Profesör Mansky, aradıkları adamın bu kişi olduğunu söyler, mantarı da Ajan Stone'a vermek ister ancak Stone onu kendisinde tutmasını söyler. Profesör Mansky, görevini tamamladığını düşündüğü sırada beklenmedik bir olay olur: Ortaya çıkan Sovyet askeri üniformalı bir kişi mantarı vereni ve Ajan Stone'u ustalıkla bertaraf eder!

Profesör Mansky ile bu Sovyet subayının baş başa kaldıkları kısa bir an olmalıdır. Yönetmenin bize göstermediği bu süreden sonra maça dönen Profesör Mansky aslında filmin açılışına da dönmüştür: Beyaz taşlarla oynamakta, saati çalışmakta ama hamle yapmaması aklının çok farklı yerlerde olduğunu hissettirmektedir. Sol avucundaki kan lekesini saklamaya çalışan bu adamın kim olduğu, maça ara verildiğinde başına neler geldiği ve nasıl bir belaya bulaştığı izleyiciler için aydınlanmıştır. Artık yakından tanıdığımız Profesör Mansky, hamle yapmak yerine hakemi çağırır ve Gavrylov'a beraberlik teklif ettiğini söyler. Gavrylov, hakemin kendisine Rusça tercüme etmesine gerek kalmadan tepki verir: "Satranç tahtasında durum açık, dalga geçmeyin. Hayır!" Ret yanıtını alan hakem, maça devam edilmesini isteyince Profesör Mansky adeta yıldırım oynar gibi hızlı bir tempoda hamle yapmaya başlar (Diyagram 5). Şaşkınlığı her hamlede artan Gavrylov da sanki

ona yetişmeye çalışmaktadır. Öyle bir noktaya gelinir ki Profesör Mansky hakemi yeniden çağırır ve beraberlik teklif eder (Diyagram 5). Gavrylov, ayağa kalkar, teklifi kabul ettiğini belli edecek biçimde rakibinin elini sıkar ve hiç kimsenin beklemediği bir jest yaparak rakibini alkışlar, izleyici de bu alkışa içtenlikle katılır. Profesör Mansky, bir kez daha dehasını göstermiştir.

Profesör Mansky, maçtan sonra düzenlenen partiye bile katılmadan Amerikan elçiliğine gitmek ister ama yaşanan bir sorun nedeniyle karantina altında olduklarını, yarın turnuva sonuna kadar saraydan ayrılamayacaklarını öğrenir. Saraydan ayrılmak için dostu Alfred'den yardım ister, ancak partiye katılmak zorunda olan Alfred'in saraydan ayrılması mümkün değildir, Profesör Mansky'ye ülkesindeki her kapıyı açacak olan kendi kimliğini verir. Tümgeneral Krutov, ev sahibi olarak partinin açılışını yaparken satrancın siyasete karşı kazanmasından mutlu olduğunu, şampiyonu belirleyecek olan yarınki son maçı hak edenin kazanmasını dileyen bir söylev verir. Bu sırada Profesör Mansky, Alfred'den öğrendiği gizli yolu kullanarak sarayı terk eder. Elçiliğe ulaşan Profesör Mansky, göremediğimiz kısımda tuvalette neler yaşandığını anlatır: Sovyet üniformalı adam tarafından öldürülmeyi beklemiş, ancak o Stone'un çantasında kendisi üzerinde kullanmak üzere hazırladığı bir zehirli iğne bulmuştur. Adamın kendisi de, Profesör Mansky'ye "iyi olan" olduğunu söylediği yeni bir mantar vermiş, ilk orta-

ya çıkan mantarı da Ajan Stone'un kanı ile "kötü olan" olarak işaretlemiştir. Unutmaması için bir de sözcük telaffuz etmiştir: "Rokirovka".

Profesör Mansky, iki kişiyi öldüren bu adamın gerçek Ajan Gift olduğunu ve hayatını kurtardığını düşünmektedir. Ajan Novak ise Ajan Stone'un bir hain mi yoksa Tanrı ve ülkesi için ölen bir kahraman mı olduğunu çözmeye kararlıdır. Hükümete Küba'ya abluka emri vermesini söyleyip söylememeyi belirlemek için yalnızca dört saati vardır. Mantarlar incelenince, tıpkı Profesör Mansky'nin söylediği gibi, Ajan Stone'un kanı olan mantardan çıkan filme göre Kübalılar nükleer silahlarını çoktan fırlatmaya hazırlamıştır, öbürüne göre ise de Sovyetler blöf yapmaktadır.

Verilecek karar o kadar kritiktir ki Başkan Kennedy, telgraf aracılığıyla bizzat Profesör Mansky'ye sorar: "Ajanımızı öldüren adama güveniyor musun? Belki bu bir hiledir: Onların ajanı Gift ve Stone'u ortadan kaldırıp sana yanlış filmi vermiş olabilir?"

Profesör Mansky: "Bir bilmece var, iki kardeş hakkında. Biri daima yalan söylüyor, diğeri daima doğruyu söylüyor. Onlarla yolun çatalında karşılaşırsınız ve kasabaya nasıl gideceğinizi sorarsınız. Cevap şu; birine diğer kardeşin önereceği yolun hangisi olacağını sorarsınız ve tersini yaparsınız. Algoritma buna oldukça benzer. Durum bu olsa, en az direniş olan yolu izlerlerdi ve beni ortadan kaldırırlardı. İstedikleri her şey zaten ellerindeydi: Hainleri öldü, Amerikan ajanı yok edildi, gemileri Küba'da ve bir satranç zaferleri var... Bence O adam Gift'ti, hayatımı kurtardı."

Profesör Mansky, yeterince açık yanıt verse de Başkan'ın hâlâ doğru hamle üstünde düşündüğünü ve zamanı dolmadan hemen önce hamlesini yapacağını söyler. Başkan Kennedy gerçekten az sonra o tarihi konuşmasını yapar: "İyi akşamlar yurttaşlarım. Bu hükümet söz verdiği üzere, Küba adasındaki Sovyet askeri oluşumunu çok yakından izledi. Dolayısıyla hem kendi güvenliğimizi, hem de tüm Batı yarım kürenin güvenliğini sağlamak için, anayasada bana verilen yetkiyle ve Kongre'nin onaylandığı üzere aşağıdaki adımların derhal atılması yönünde talimat verdim: İlk olarak bu saldırgan oluşumu durdurmak için Küba'ya gönderilecek olan tüm askeri taarruz teçhizatları sıkı bir karantina altına alınacaktır. Hangi milletten ya da limandan olursa olsun, Küba'ya giden tüm gemiler kargolarında saldırı silahları

Filmin büyük kısmının geçtiği Kültür ve Bilim Sarayı'nın 1960 yılında çekilen fotoğrafı.

bulunması halinde geri gönderileceklerdir." Bu Küba'nın ablukaya alınacağı ve oradan gelecek bir nükleer saldırı olasılığı görmedikleri anlamına gelmektedir. Profesör Mansky, Rokirovka sözcüğünün ne anlama geldiğini de sorar. Ajan Novak anlamının "rok yapmak" ve "yakın tehlike" demek olduğunu söyler.

Krutov, Kennedy'nin Küba'ya abluka ilan ettiğini öğrenince oyunu kaybettiklerini anlamıştır. Yine de kolay pes edecek türden bir adam değildir: "Düşmanla paylaşarsak yenilgi yenilgi olmaz." sözleriyle hemen bir intikam planı yapar. Maça gelen ama partide bulunmayan Varşova Paketi subaylarının listesini ister. Diğer taraftan da Profesör Mansky'ye yardım eden Alfred'i işkence ile sorguya çeker. Böylece, aslında burada kısıldığı aşıkâr olan Gift'i saraydan ayrılmadan yakalayabilecek bir bilgi almayı başarır. Profesör Mansky'nin sarayı terk etmesine yarayan gizli geçidi keşfeder. Tek yapması gereken bu geçidin çıkışında beklemek ve köstebeği yakalamaktır.

Beşinci ve son maç öncesi Profesör Mansky saraya dönmüştür. Şampiyonu belirleyecek maç öncesinde protokol tanıtılır, Polonyalı ve Sovyet halklarının dayanışmasına vurgu yapılır. Bu sırada, sarayın gizli geçidinin çıkışında gerçekten de yakayı ele veren biri olur, bu Sovyet askeri üniforması içindeki Profesör Mansky'dir! Bu sırada o üniformanın gerçek sahibi Ajan Gift de Alfred'in her kapıyı açan kimliği sayesinde sarayı sağ salim terk etmeyi başarmıştır.

Profesör Mansky, Sovyetler Birliği Başkanı Kruş-çev tarafından dokunulmazlık garantisi verilen bir Amerikan vatandaşı olması nedeniyle Kru-rov'un elinden kurtulur. Ancak final maçına çık-madığı için hükmen yenik sayılır. Maçın galibi Yuri Siergeyevich Gavrylov, Polonyalı izleyicilerin alkışlarına boğulur!

Amerika'ya döndüklerinde, Profesör Mansky'yi havaalanında öfkeli bir gazeteci topluluğu bekle-mektedir. Yıllar önceki gibi sinir krizi geçirip ge-çirmediği, askerler ülkesi için kahramanca canını verirken onun aynı ülkeyi küçük düşürmesinin nasıl bir duygu olduğu gibi tahrik edici sorulara maruz kalır. Ajan Novak, onların kitabında kah-raman bir vatandaş olduğunu ve kendisine iyi bakılacağını, işin bu kısmını hâlâ iyi yaptıklarını söyler. Ancak Profesör Mansky bu söylenenlere de pek inanmaz. Kendisiyle yüzleşen ve hayatı-nı kurtardığını söyleyen Ajan Gift ona Alfred'in kimliğini geri verir. Profesör Mansky, bütün olan-lara rağmen hiç kimseye güvenmiyor gibidir. Kendisiyle ilgilenilmesini istemediğini söyler ve muhtemelen film başladığında sürdüğü hayatına

geri dönmek üzere yürüyüp gider.

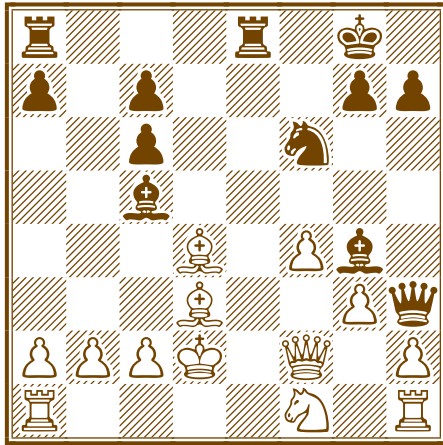
Film bilgilendirici yazılarla sürer: "Küba füze kri-zi, Amerikalılar ile Sovyetler arasındaki en tehli-keli Soğuk Savaş anlaşmazlığıydı. 1987'de Ronald Reagan ve Mihail Gorbaçov, Avrupa'da nükleer silahların imhası için Orta Menzilli Nükleer Kuv-vetler Anlaşmasını (INF) imzaladılar ve Soğuk Savaş sona erdi. Dünya, ABD ile SSCB arasındaki nükleer tehditten kurtuldu, şimdiye kadar... Be-yaz Saray, Rusya'nın hükümleri tek taraflı ihlal etmesi nedeniyle INF Anlaşması'ndan çekildiğini duyurdu. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin de Amerika'nın çekilmesine tepki olarak Kremlin'in anlaşmadan çıkma niyetinde olduğunu duyurdu."

Perde, ABD Başkanı Ronald Reagan'ın sözlerin-den alıntı yaparak iner: "Ahlaki görevimiz, dünya çocuklarının nükleer savaş korkusu olmadan bü-yüyeceği o gün için tüm gücümüzle çalışmaktır."

En Soğuk Oyun, Polonyalı yönetmen Lukasz Kosmicki'nin eseri. Filmin senaristliğini de yapan yönetmen Soğuk Savaş'ın akıllarda kalan iki ge-rilimli zirvesini; Küba füze krizini ve Dünya Sat-ranç Şampiyonluğu maçını aynı potada eriterek sinemaseverler için ilginç bir casus filmi yaratma-yı başarıyor. Yönetmen, Sovyet ideolojisini tem-sil eden Tümgeneral Krutov üstünden "Amerika büyük bir yalana dayanıyor, bu yalana demokrasi deniyor. İşçinin hiçbir şeyi yokken bir zenginin her şeye hakkı var. Kadınlara hizmetçi gibi dav-ranıyorlar ve bir siyahın barınak kullanmasına izin yok. Demokrasiyi, zenginliklerini para kar-şılığında veren uluslara yaydılar. Ama bu ülkeler madenlerini ve fabrikalarını kamulaştırırsa Ame-rikalılar demokrasiyi korumak için ordularını gönderiyorlar... Biz insanın değerine inanıyoruz, Onlar sadece fiyatını umursar, birbirimizi asla an-layamayız." diyerek bir kapitalizm eleştirisi yapsa da çoğunlukla Sovyet komünizmini bir tarafın-dan eleştiriyor. Bu güvensizliğin köklerinin Nazi işgaline kadar dayandığının ipuçlarını veren yö-netmen, belki de iki süper güç arasında ezilen ül-kesi üstünden hem Soğuk Savaş'ı eleştiriyor hem de yeniden belirmeye başlayan nükleer silahlan-ma yarışından duyduğu endişeyi dile getiriyor. Yönetmen, filmde adeta bir oyuncu gibi varlığını sürekli duyuran Kültür ve Bilim Sarayı'nı da usta-lıkla kullanıyor.

En Soğuk Oyun, sinemada satrancın kullanımı açısından en sağlam örneklerden biri olmaya aday görünüyor. Yönetmen, kamerayı tahtanın ve ya-

Diyagram 4

wKd2,Qf2,Nf1,Bd3,d4,Ra1,h1,Pa2,b2,c2,f4,g3,h2/bK-g8,Qh3,Nf6,Bc5,g4,Ra8,e8,Pa7,c6,c7,g7,h7

Profesör Joshua Mansky – Gavrylov

Siyah hamlededir.

1...♖e2+! 0-1

[2.♙xe2 ♜e4+] Vsevolod Rauzer ile Alexander Ilyin-Genevsky arasında Tiflis'te (1937) oynanan maç da tam burada bitmiştir.

pılan hamlelerin net biçimde görüntülenmesini sağlamakla kalmıyor, duvar panosunu da izleyicilere sunarak oyunların daha kolay anlaşılmasını mümkün kılıyor. Bununla birlikte, filmin ritmini, satrançtan çok sürüp giden casusluk faaliyetlerinin sürüklemesine izin vererek, eserin daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasını öncellediğini hissettiriyor.

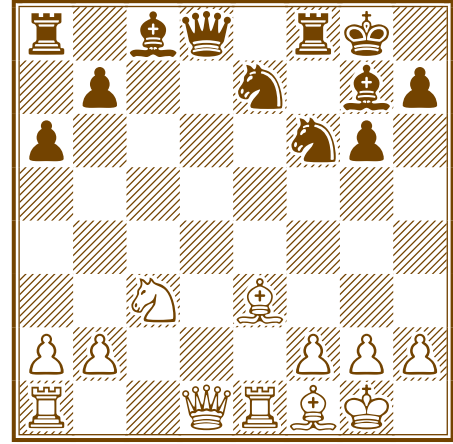
Filmin yazılarından satranç danışmanlığını Andrzej Kania ve Andrzej Filipowicz'in yaptığını öğreniyorum. Sırasıyla 1939 ve 1938 doğumlu bu Polonyalı satranççılardan Andrzej Filipowicz'in uluslararası usta unvanı bulunuyor. Bu danışmanların titizlikle seçtiği satranç oyunları filme kuşkusuz ayrı bir tat katıyor. Danışmanların filmde oynanan maçların tamamını geçmişte oynanmış gerçek oyunlardan aldığı görülüyor. Minsky ve Gavrylov arasındaki ilk oyunda, Ortueta-Sanz (1933) ve Tylkowski-Antoni Wojciechowski (1931) olmak üzere benzerinin iki kez tahtada olduğu parlak bir piyon terfisine atıf yapıyor (Diyagram 1-3).

İkinci oyunda, Vsevolod Rauzer ile Alexander Il'yin-Genevsky (1937) arasında bir oyun yeniden canlandırılırken Joshua Minsky'nin, seyirciler arasındaki bir hipnoz ustası tarafından dikkat dağınıklığı yaşaması nedeniyle kendisinden beklenmeyen hatalar yapması vurgulanıyor.

Filmde gösterilen üçüncü ve son oyun, Efim Geller ile Mikhail Tal (1976) arasındaki beraberlikle biten bir oyuna atıfta bulunuyor. Filmde, oynanması planlanan beş oyundan kalan ikisi ise farklı nedenlerle oynanamıyor, bunlardan biri beraberlikle sonuçlandırılırken diğerinde maça çıkmayan oyuncunun yenik sayılmasına hükmediliyor.

Film bir kez daha bitiyor. Onu her izleyişimde kahramanı Profesör Minsky'ye biraz daha ısınıyorum. Onun da kusurları var elbette, kimine göre çok kimine göre az. Arkasını dönüp gittiğinde hemen peşine düşmediğim için hayıflanmama gerek yok. O, her isteyen elini koymuş gibi kolayca bulabileceği yerlere sığıyor. İzini sürmenin kolay oluşunun verdiği rahatlığın tadını duyumsayarak, yola çıkmak için sakince bekliyorum bir süre.

Diyagram 5

wKg1,Qd1,Nc3,Be3,f1,Ra1,e1,Pa2,b2,f2,g2,h2/bKg8,Qd8,-
Ne7,f6,Bc8,g7,Ra8,f8,Pa6,b7,g6,h7

Profesör Joshua Minsky – Gavrylov

Beyaz hamlededir.

Profesör Minsky, beraberlik teklifini kabul etmeyen rakibine kazanamayacağını kanıtıyor: 1. ♖b3+ ♔h8 2. ♗ad1 ♕d7 3. ♘b6 ♙e8 4. ♙a3 ♜fg8 5. ♜d5 ♘g4 6. ♜c7 ♙c6 7. ♗d6 ♙c2 8. ♜xa8 ♜xa8 9. ♘d4 ♜f5 Efim Geller-Mikhail Tal arasında Biel'de (1976) oynan maç burada berabere biterken filmde bir hamle daha oynanıyor: 10. ♘xg7+ ½-½

Birinci de değilse de baktığım ikinci batakhane de buluyorum onu. İçki ısmarlayanlara kuşkuyla baksa da reddedemiyor bir türlü. Ne kadar zeki olursa olsun bir türlü akli almıyor, dünyada bu kadar kötülüğün nasıl ortaya çıktığını. Atomun parçalanmasını açıklayan matematiğe elbette hayran ya da bir füzenin süzülüşünü açıklayan fiziğe. Ama aslında, O, biliyorum ki çocukları ve kuşları daha çok seviyor hepsinden. İkimizin de seveceği konuya giriyorum kestirmeden. Beyaz taşları alıp ilk hamlemi yapar yapmaz, aklımı okuyor, aklını okumama izin veriyor... Elimi uzatıp yenilgiyi kabul ediyorum, O hamlesini yapmadan!

Kaynaklar

- <https://www.imdb.com/title/tt6445414/> (Erişim tarihi: 08.06.2021)
- <https://en.chessbase.com/post/the-coldest-game> (Erişim tarihi: 08.06.2021)